ЛАСЛО О.О.
Полтавська державна аграрна академія

ЗБЕРЕЖЕННЯ ТА ВІДНОВЛЕННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ ЯК БАЗИС СТАЛОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

У нашому суспільстві при формуванні земельних відносин головною умовою є створення таких політичних, економічних, соціальних та екологічних умов, які забезпечать найбільш раціональне, високоефективне використання і відтворення земельних ресурсів. Планування сталого землекористування є системою заходів, спрямованих на раціональне використання землі та природних ресурсів з орієнтацією на майбутнє.

In our society at formation of agrarian questions by the main thing creation of such political, economic, social and ecological conditions which will provide rational, highly effective use and renewal of ground resources is. Planning Use of ground is system of actions which are directed on rational use of the ground and natural resources with orientation to the future.

Постановка проблеми. Земля є основним національним багатством і перебуває під особливою охороною держави. З усіх земель пріоритетність в охороні та використанні мають землі сільськогосподарського призначення, які, на жаль, найбільше піддаються антропогенному впливу.

Аналіз останніх публікацій. Земля є основою людського існування, що визначає її важливу роль у процесі соціально-економічного розвитку суспільства [6]. Як основа екосистеми, знаряддя і предмет виробництва, об'єкт права власності вона є базисом сталого розвитку, умовою соціального прогресу та добробуту людини.

Людство вже давно зрозуміло, що збереження або відновлення безпечного, сприятливого для існування людини довкілля потребує чималих зусиль і ресурсів, подальший збалансований розвиток вимагає значних капіталовкладень в охорону навколишнього природного середовища для компенсації наслідків виробничої діяльності, і сьогоденна економія на природоохоронних заходах може назавтра обернутися значними втратами чи, навіть, екологічними катастрофами [5-7]. Серед основних чинників негативного впливу на земельні ресурси сільськогосподарського виробництва є: значна розораність земель і, що найбільш небезпечно, на схилах; порушення і недотримування сівозмін; застосування важкої техніки; недостатність внесення органічних та мінеральних добрив; надмірна насиченість структури посівних площ технічними культурами і, особливо, соняшником, зупинка будівництва протиерозійних гідротехнічних споруд [7].

Особливо загострилося питання збереження, раціонального використання і розширеного відтворення земельних ресурсів як базису сталого розвитку України [2-3].

Дискусії щодо наукового обґрунтування сталого розвитку, раціонального використання земельних ресурсів набувають усе більшої гостроти. Вагомий внесок у розробку теоретико-методологічних основ сталого землекористування внесли провідні вітчизняні вчені: Б.М. Данилишин [1-3], О.Г. Тараріко [4], В.М. Трегобчук [4], В.П. Патика [5], В.М. Трегобчук [4], Л.Я. Новаковський [4], С.І. Дрогунцов [3] та ін.

Формування нової методології сталого землекористування в Україні відкриває можливості застосування її результатів не тільки для економічного регулювання, а й організації раціонального використання земельних угідь, визначення та обґрунтування системи організаційно-господарських заходів щодо відновлення їх продуктивності.

Результати досліджень та їх обговорення. Основні проблеми екологічного стану земельного фонду України концентруються навколо постійного зниження вмісту гумусу, елементів жив-

лення, посилення процесів водної та вітрової ерозії, підкислення, засолення, заболочування, погіршення агрофізичних властивостей тощо. Практика постійного розширення площ ріллі як єдиного засобу ведення галузі призвела до того, що нині в Україні розорано кожні чотири з п'яти гектарів сільгоспугідь.

Як відомо, розораність земель в Україні є найвищою в Європі. Більше чверті ріллі Європи припадає на Україну, тоді як частка її території менша, ніж 6 % [6-7]. Подібне використання земельних ресурсів не відповідає вимогам раціонального природокористування. Співвідношення площ ріллі, природних кормових угідь, лісових насаджень, що склалося, негативно впливає на стійкість аґроландшафту.

Ерозія ґрунтів є основним дестабілізуючим фактором екологічної ситуації агроландшафтів, та основною причиною забруднення і замулення водних джерел.

Такого рівня розораності угідь (56,1 %) [7] немає в жодній із розвинутих країн світу. За цих умов у нашій державі особливо небезпечних масштабів набула деградація ґрунтів, відбувається природне або антропотехногенне спрощення аґроландшафтів, погіршання якісних характеристик ґрунтів. Недобір врожаю на слабозмитих ґрунтах складає 10-20 %, на середньозмитих – 30-50 %, на сильнозмитих – 60 -80 % [6-7]. Тому без достатньої кількості добрив, упровадження нових сортів, проведення меліорації та протиерозійних заходів, а також інших елементів науково-технічного прогресу неможливо одержати сталі врожаї.

Станом на 01.01.2007 р. земельна територія України залишалася незмінною і складала 60-,4 млн. га. Структура земельного фонду характеризувалася наступними показниками: сільськогосподарські землі займали 71,3 % території України, в т.ч. сільськогосподарські угіддя – 69,2 %. Останні на 77,7 % представлені орними землями; на 13,3 % – пасовищами; на 5,8 % – сіножатями; на 2,2 % – багаторічними насадженнями; на 1 % – перелогами. Ліси та інші лісо-вкриті землі займали 17,3 % території країни, забудовані землі – 4,1 %, води – 4,0 %, заболочені землі – 1,6 %, інші – 3,7 % [7].

Якісний стан орних земель систематично погіршується також унаслідок глибокого порушення екологічної рівноваги в балансі основних поживних елементів, який у 2004 р. в середньому по Україні становив мінус 78 кг/га, в т.ч. по азоту – мінус 22, фосфору – мінус 9, калію – мінус 46- кг/га, а показники інтенсивності балансу дорівнювали відповідно 48 %, 41 % та 16 % [7].

З метою ліквідації від'ємного балансу поживних речовин, підвищення родючості ґрунтів вкрай необхідно вносити оптимальні норми мінеральних та органічних добрив.

Екологічний стан ґрунтів країни значною мірою погіршився і через їх забруднення промисловими викидами та відходами, а також у результаті різного роду техногенних аварій.

З метою оптимізації використання забруднених радіонуклідами земель, зниження вмісту радіоактивних елементів у рослинній і тваринній продукції необхідно завершити на радіоактивно забруднених територіях виконання заходів, передбачених програмою радіаційного захисту населення, що проживає на забруднених землях.

Державним бюджетом України передбачено фінансування заходів щодо охорони земель. Кошти було використано на: будівництво протиерозійних гідротехнічних споруд; рекультивацію порушених земель; поліпшення малопродуктивних сільськогосподарських угідь; консервацію деградованих, малопродуктивних та техногенно забруднених земель.

З огляду на значні економічні труднощі, що склалися в Україні, склад та обсяги першочергових заходів щодо вдосконалення системи землекористування, відповідно до Загальнодержавної програми формування національної екомережі України та програми "Реалізація сталого розвитку" на 2003-2015роки", відтворення і збереження родючості ґрунтів мають визначатись у кожній області гостротою потреби проведення на відповідному етапі реформування земельних відносин, виходячи з реальних матеріально-технічних і фінансових ресурсів держави, землекористувачів та землевласників.

Висновки. Принципи сталого землекористування та охорони земель повинні забезпечувати ефективне використання земельних ресурсів, відтворення продуктивності сільськогосподарських угідь та їх захист від деградації в процесі сільськогосподарського виробництва. Адже здорове навколишнє середовище забезпечує екологічні компоненти (чиста вода, ґрунт), від яких залежить усе живе і які підтримують життєдіяльність на планеті.

ЛІТЕРАТУРА

1. Данилишин Б.М. Пути экологизации агроландшафтов Украины // Экологические проблемы Украины, пути их решения. – К.: СОПСАНУ, 1991.
2. Данилишин Б.М. Сталий розвиток України: реалії і проблеми: Зб. наук. доповідей "Проблеми сталого розвитку України". – К.: БМТ, 2001. – С. 133-150.
3. Данилишин Б.М., Дрогунцов С.І. та ін. Природно-ресурсний потенціал сталого розвитку України. – К.: РВПС України, 1999. – 716 с.
4. Новаковський Л.Я., Тараріко О.Г., Трегобчук В.М. Еколого-економічні проблеми розвитку національного АІЖ, використання земельних і лісових ресурсів // Вісник аграрної науки, 1996. – № 8. – С. 5-8.
5. Патика В.П. Наукова концепція сталого розвитку агросфери України // Агроекологічний журнал, 2002. – № 2. – С. 10-14.
6. http://ref.neword.ru/sectref/type79/element6615.html
7. http://www. Menr.gov.ua/document sn/nd 2004.pdf